

SNAHY O REGULACI TULÁCKÉHO ŽIVOTA CIKÁNŮ V PRVÉM DESETELETÍ ČSR

LADISLAV SOUKUP

Brzy po skončení světové války a vytvoření samostatného československého státu se ve vlně požadovaných společenských změn, sociálních, politických, národnostních, kulturních a mnoha dalších oživila mimo jiné otázka omezení volného životního stylu osob bez materiálních prostředků existence pohybujících se z místa na místo po území republiky i přes její státní hranice. Tito lidé si často opatřovali životní potřeby méně nebo více závažnou trestnou činností na úkor bezpečnosti života a majetku obyvatel, ponejvíce na venkově. Tuláctví s jeho protisociálními a protiprávními projevy bylo omezováno a stíháno už v monarchii. Typickou a nejpočetnější skupinou obyvatel žijících naznačeným způsobem byli Cikáni.¹ Od samosprávných orgánů obcí, pracovníků některých orgánů státu i jiných informovaných osob docházely novému parlamentu a především ministerstvu vnitra stížnosti, výzvy i návrhy opatření jak zajistit ochranu majetku a bezpečnost všech občanů potlačením cikánské delikvence a tuláctví.

Ministerstvo, poté co nejprve stížnosti a výzvy odkládalo, začalo na jejich základě shromažďovat návrhy uplatnění represivních i preventivních prostředků a také návrhy na legislativní opatření proti Cikánům. Např. usnesení okresní správní komise v Libáni ze dne 23. prosince 1920, hned v úvodní větě velmi ostře zdůvodňovalo navrhovaná opatření: „v menších osadách, odlehlých obcích a samotách, zejména poblíž lesů ležících, těžko je této zdivočelé a všehoschopné chásce se ubránit a za noční doby stává se i chůze po osamělých cestách nebezpečnou tím více, jelikož Cikáni používají střelných zbraní“. Okresní správní komise navrhovala zavést řádný soupis Cikánů v republice, zakázat kočování, vydat předpisy o jejich povinném hlášení v obcích, udělit obecní samosprávě právo na vydávání samostatných nařízení o postrku, zřizovat občanskou stráž na ochranu proti kočovným Cikánům a obcím, kde jsou trvale usazeni, poskytnout zvláštní finanční výpomoc ze státní pokladny. Kromě represivních měla být uskutečněna i preventivní opatření, spočívající v otevření veřejných ústavů pro výchovu dětí odňatých cikánským rodičům, zatímco pro dospělé Cikány se měly zřídit donucovací pracovny.

¹ Po staletí až do 2. pol. minulého století, bylo pro skupinu obyvatelstva, kterou se článek zabývá, užíváno výhradně označení Cikán – cikánský. Pouze tento termín obsahují také zákony a další dobové právní předpisy. V souladu s nimi jej používám také v této práci. (L. S.). K tomu srovnej např. příspěvek SOUKUP, L.: Cikáni v zrcadle rakouské právní reformy před vznikem ČSR. *AUC Iuridica*, 1999, č. 1–2, s. 89 an. Dále např. PETRAŠ, R.: Historie právního postavení menšin v českých zemích. In *Menšiny a právo v České Republice*. Praha, 2009, s. 85 an.; dále HANZAL, J.: *Cikáni na Moravě v 15. až 18. stol.* Praha, 2004, s. 23 an.; NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. 5. vyd. Olomouc, 2002, s. 17 an.

Podobné náměty ke zlepšení veřejného pořádku, bezpečnosti obyvatel a ochrany majetku, v jednoduché i kvalifikované podobě se objevovaly již za monarchie. Například trestní soudce, rada zemského soudu, v roce 1914 v odborném časopise mj. popsal způsob života Cikánů tak, že „cikán..., je-li na svobodě, žebraá nebo krade...“. Podle něho dospělí Cikáni patří do donucovacích pracoven a nejsou tam jen pro nedostatek místa.²

Typickým příkladem z řady návrhů na legislativní úpravu opatření proti Cikánům v ČSR se stala petice obecního úřadu v Čermné, malého městyse lanškrounského okresu, který se dne 11. prosince 1920 obrátil na předsednictvo Národního shromáždění s výzvou, aby byl vypracován zákon upravující trvalé usídlení Cikánů. Do doby přijetí zákona obecní úřad navrhoval, aby „Cikáni byli schytáni a dáni do vyprázdněných zajateckých táborů“.³ Tato petice byla zaslána z předsednictva Národního shromáždění prezidiu ministerské rady a odtud na ministerstvo vnitra, které po zhodnocení celé situace zaujalo kladné stanovisko k řešení cikánské otázky cestou nové legislativní úpravy.

Základem pro nově tvořený zákon se stala dřívější osnova rakouského zákona z roku 1916 o omezení tuláctví a zahálčivého života, jež byla připomenuta ministerstvem spravedlnosti ministerstvu vnitra dne 20. prosince 1922. Hlavní zásady tohoto návrhu spočívaly v zákazu kočování Cikánů a tuláků z povolání vůbec.⁴ Za tuláky byly označovány „osoby, které neměly stálé bydliště, ze zvyku buď samotné nebo s rodinou nebo v tlupách táhly z místa na místo a živily se buď vykonáváním kočovných živností nebo podomním obchodem, žebráním nebo jiným nezákonným způsobem“.⁵

Podle rakouského návrhu měl být především pořízen soupis všech tuláků tak, aby byli v určený den zadrženi na místě, kde se právě nacházeli, aby správní úřady tohoto místa pobytu mohly přesně zjistit jejich osobní údaje. Současně měl být vypracován popis jejich osoby a sejmuty otisky prstů. Každý zadržovaný od 14 let věku měl obdržet legitimaci s otisky jeho prstů. Legitimace ženatého Cikána obsahovala i příslušná data jeho manželky a mladších dětí. Opisy údajů z legitimace a otisky prstů shromážděvaly k tomu účelu zřízené ústředí pro evidenci u policejního ředitelství v sídle vlády.

Každý tulák musel být podroben lékařské prohlídce a osoby postižené nakažlivými chorobami měly být předány k léčení do nemocnice, ostatní se měli podrobit desinfekci, očištění a muži měli být také ostříháni.

Práce schopní Cikáni ve věku od 14 let, kteří by prokázali, že řádně pracují, mohli zůstat v místě zaměstnání, ostatní měli být tzv. postrkem zavedeni do svých domovských obcí nebo do těch obcí, kam by jako bezdomovci byli přiděleni. Místo příkazného pobytu směli opustit jen se souhlasem okresního politického, tj. správního úřadu, který odchod povolil jen v případě, když v místě bydliště nebyla pro Cikána práce, ale mohl ji najít v jiné obci.

Návrh zákona z roku 1916 Cikánům zakazoval provozovat kočovnické živnosti. Koně, povozy a zvířata způsobila k nošení nákladu si směl Cikán koupit jen se souhlasem úřadu státní správy a udělený souhlas mu mohl být kdykoliv odebrán nebo omezen.

² FRYC, V.: Příspěvek k řešení otázky cikánské. *Právník*, 1914, roč. LIII, s. 551–554.

³ Podrobněji viz NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. 5. vyd. Olomouc, 2002, s. 31.

⁴ ČÍZEK, K.: *Trestní právo policejní*. Praha, 1882, s. 29, 80 a další.

⁵ K připravovaným opatřením srovnej např. MACHAČOVÁ, J.: Vývoj zákonodárství a Cikáni v českých zemích 1848–1918. *Slezský sborník*, 1994, roč. 92, s. 17–18; SOUKUP, L.: Cikáni v zrcadle rakouské právní reformy před vznikem ČSR. *AUC Iuridica*, 1999, č. 1–2, s. 89.

Sankcí za přestoupení jednotlivých ustanovení zákona mělo být vězení do 6 měsíců a trestní řízení pro spáchané přestupky osnova zákona vyhradila správním úřadům, aby byla zajištěna jednotná administrativní praxe.

Tento návrh nebyl zaměřen jen proti Cikánům, ale současně i proti osobám se stálým bydlištěm, které se nemohly vykázat řádným zaměstnáním. Účel připravovaného zákona obsahuje již jeho název (zákon o omezení tuláctví a zahálčivého života), v němž o Cikánech není ani zmínka. Smysl a cíl osnovy byl ovšem vysloveně policejní, omezující práva a svobody občanů.⁶

Snahu o legislativní úpravu cikánské otázky v mladé československé republice podporovaly různé petice venkovských obcí, jejich obyvatelé se domáhali nápravy. Mezi prvními byla petice okresní správní komise v Písku, adresovaná ministerské radě. K ní se připojily jihočeské okresy Blatná, Vodňany, Strakonice, Mirovice a Břežnice. Všechny žádaly ministerskou radu, aby vypracovala návrh osnovy zákona, upravující život potulných Cikánů, kramářů, komediantů apod., protože: „jsou to největší škůdci bezpečnosti, jak majetkové, tak osobní..., pravá metla našeho občanstva, zejména pak venkova“. K požadavku jihočeských okresů se pak postupně přidávaly i další obce v Čechách, jako např. Kutná Hora, Louny, Vysoké Mýto.⁷

Vlastní návrh zákona podali samostatně již dne 24. května 1922 v poslanecké sněmovně Národního shromáždění národně demokratičtí poslanci. V souvislosti s jejich iniciativou bylo vládě uloženo, aby působení Cikánů na venkově věnovala náležitou pozornost a energicky chránila osobní a majetkovou bezpečnost obyvatelstva a dále aby bez průtahů zahájila přípravné práce k vydání zvláštního zákona k zamezení škodlivých aktivit Cikánů, a to jak domácích, tak i cizích, a co nejdříve předložila osnovu zákona.

V této souvislosti vydal již 20. prosince 1922 zemský úřad v Praze oběžník, kterým uložil všem okresním úřadům, policejním ředitelstvím v Praze, Plzni a Liberci a policejním komisařstvím na Kladně a v Chebu, aby podávaly zprávy o Cikánech a případné návrhy zasílaly do konce února 1923.

Připomínky a návrhy k legislativní úpravě cikánské otázky docházely i od jednotlivých osob. Jako dva protichůdné názory na řešení této otázky lze uvést dopisy MUDr. Tillicha a V. Thoma. Praktický lékař z Bojkovic v dopise Kancelář presidenta republiky z 8. října 1922 upozornil, že Cikáni přivlekli do jeho obvodu nákazu skvrnitého tyfu, jímž onemocnělo přes 70 osob. Stěžoval si rovněž na cikánské ženy, které se zabývaly prostitucí a šířily pohlavní nemoci, na krádeže, kterými si Cikáni obstarávali obživu. Pisatel poukazyval na řešení, které skýtalo německé zákonodárství, podle něhož bylo možno odebírat děti Cikánům a dávat je na převychování. V jeho aplikaci u nás viděl možný způsob řešení cikánské otázky a končil svůj dopis slovy: „Zdejší kraj by podobného nařízení velmi potřeboval.“

Zcela opačný názor na řešení palčivé otázky Cikánů měl V. Thom, přednosta okresního soudu v České Skalici. V připsíse ministerstvu spravedlnosti ze dne 27. dubna 1924 upozorňoval na nedostatky při předvádění Cikánů před soud, „kteří prý, asi spáchali tam a tam zločin krádeže ale usvědčující důkazy nebyvaly téměř žádné“. V. Thom upozorňo-

⁶ MACHAČOVÁ, J.: Vývoj zákonodárství a Cikáni v českých zemích 1848–1918. *Slezský sborník*, 1994, roč. 92, s. 86.

⁷ NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. 5. vyd. Olomouc, 2002, s. 32.

val, že téměř všechna vyšetřování zločinů krádeží spáchaných údajně Cikány byla pro nedostatek důkazů zastavena a proto žádal o sjednání nápravy v případech neoprávněného zatčení Cikánů. Závěrem se přednosta soudu stavěl na obranu Cikánů a pokoušel se objasnit příčiny jejich chování: „Cikán jest přes své nejstinnější stránky přece jenom člověkem. Vyrostl a vyrůstá jako strom v lese, v prostředí zlodějském a lenošském, úskok a lež jsou mu jeho okolím vštěpovány, odnikud nemá příkladu morálky, o Bohu nikdy neslyšel, ... lidé mají proň nadávky a štítí se ho, spáše-li delikt, zbíjí ho a bohužel mnohdy policie a ani jiný úřad s ním nezachází jako s člověkem.“

Přes četné podněty k legislativní úpravě cikánské otázky se v prvních letech trvání ČSR tento záměr nepodařilo realizovat. Příčiny, pro které vláda upustila od dokončení návrhu, se pokusilo ministerstvo vnitra objasnit v odpovědi na interpelaci poslance německé národní strany Franze Matznera ze dne 27. května 1924, který upozorňoval na vzrůstající se obtěžování obyvatelstva Slezska a severní Moravy Cikány a požadoval po ministrovi vnitra odpověď. „Když po několik let za války a po válce si bylo možno od nich oddechnouti, časté vystupování takových rot vzrůstá opět a s ním obvyklé průvodní zjevy a nepřijemné následky jako žebrota, krádeže a jiné nebezpečí..., bezpečnostní úřady nedbají stížností, dovolávajíce se úředního povolení, tážeme se..., jest pan ministr ochoten této otázce věnovati pozornost a vydati nutná nařízení...“⁸

V odpovědi ze dne 11. června 1924 ministr J. Malypetr m. j. poslancům sdělil, že ministerstvo vnitra připravuje řešení formou zákona, neboť platná právní úprava nemožňuje využít jednodušší cesty pouhého nařízení „jest nutno prozatím používati proti cikánům dosavadních předpisů, jež byly podřízeným úřadům po převratě opět na paměť uvedeny“.⁹

Příslušné oddělení ministerstva vnitra provádělo celkovou analýzu dosavadního způsobu řešení cikánské otázky a poukázalo na překážky, stojící v cestě přijetí tvrdého zákona. Především to bylo zcela jasné znění § 128 ústavní listiny, jenž demokraticky prohlášoval, že všichni státní občané jsou si před zákonem plně rovni a požívají stejných občanských a politických práv, nehledě k tomu, jaké jsou rasy. Cikáni rasu zřejmě tvořili, takže nebylo možno proti nim zavádět výjimečná opatření: „Opatření takováto, ať již rázu preventivního nebo represivního, mohla by býti zavedena pouze proti osobám nestálého bydliště a zaměstnání, povalečům, tulákům apod.“ Z tohoto stanoviska však vedení státu v následujících letech ustoupilo, jak ukázal zákon z roku 1927.

Jako další, pro tehdejší ČSR, typický důvod nemožnosti regulovat legislativně otázku Cikánů byla podle stanoviska ministerstva vnitra neutěšená situace ve státních financích. Navrhovaná opatření, jimiž byla internace dospělých osob, výchova dětí apod., byla za daných hospodářských poměrů nemožná. Na sociální politiku vláda neměla dostatečné prostředky. Závěr celého zdůvodnění tvořil odkaz na dosavadní právní předpisy, které se až dosud používaly při řešení otázky Cikánů. Byly to z monarchie recipované zákony na ochranu veřejného pořádku ze sedmdesátých a osmdesátých let devatenáctého století.¹⁰

⁸ Interpelace XII, NS RČS 1925–1929, PS, tisk č. 4551 – překlad dostupný z: <http://www.psp.cz>.

⁹ Viz Sněmovní tisk č. 4746 – překlad, dostupný z: <http://www.psp.cz>.

¹⁰ K tomu srovnej: PETRÁŠ, R.: Historie právního postavení menšin v českých zemích. In *Menšiny a právo v České Republice*, Praha, 2009, s. 86–87.

Zákon z roku 1871 o policejním vyhošťování a honění postrkem¹¹ pro ochranu veřejného pořádku nařizoval, aby tuláci a jiní práce se štítlí lidé obtěžující veřejnost, dále osoby, které nemohou prokázat, že mají příjmy nebo na zajištění své existence provozují povolenou živnost, prostitutky, které porušují zákaz pobytu a trestanci propuštění z vězení mohou být z určitého místa nebo obce případně z celého státu, postrkem čili „šupem“ odvedeni do domovské obce nebo za hranice. Pokud byl takový člověk tímto způsobem odveden již podruhé, mohlo mu být přikázáno, aby se již nevracel. Pouze v obci, do které příslušela osoba podle zákona o domovské příslušnosti, takové přemístění nehrozilo. Tak řečený postrk se prováděl dvěma způsoby: buďto úřad hnanci písemně stanovil jakou cestou a v jakém čase se má sám přemístit, a nebo, což bylo v praxi častější, byl za doprovodu stráže nuceně odveden do místa určení. Vybrané obce byly tímto zákonem ustanoveny za tak zvaný hnanecký úřad. Měly zajišťovat naznačená přemístění dotčených osob. Pro rozhodnutí o nuceném přemístění, jež vydávala jednak policejní ředitelství jednak orgány státní správy a částečně také orgány obecní, byl možný opravný prostředek (rekurs). Organizačně bylo provádění postrku zajištěno písemnou dokumentací dodávanou obci místa určení. Pokud osoba převáděná postrkem uprchla nebo nedodržela stanovenou trasu, byla potrestána vězením až na osm dní, o jeho uložení rozhodoval správní orgán.

Další zákon proti tuláctví byl vydán a do praxe v Rakousku zaveden o necelé dva roky později, v květnu 1873. Byl to známý předpis spadající rovněž do trestního práva správního proti zahalečům a tulákům.¹² Podrobněji než předchozí upravoval osobní režim jednotlivců bez stálého bydliště nebo těch, kteří své bydliště opustili a jsou bez zaměstnání se potulovali. Přitom nemohli prokázat, že mají prostředky ke své obživě anebo že se je snaží poctivou cestou získat. Takoví tuláci mohli být potrestáni vězením v délce od osmi dnů do jednoho měsíce. V případě recidivy, stačilo, byl-li tulák dopaden podruhé, bylo mu uloženo vždy tuhé vězení od jednoho do tří měsíců délky a zostření trestu jedním nebo několika způsoby, které stanovil trestní zákoník. Toto zostření trestu tuhého vězení představovalo tzv. půst, což znamenalo, že trestaný se mohl stravovat jen podle vězeňských předpisů a přitom během některých dnů výkonu trestu dostával pouze chléb a vodu (nikoliv však častěji než po dva dny v týdnu). Zostřením trestu bylo dále zařazení vězněné osoby na těžší práce a „vykázání tvrdého lože“. Rovněž pouze maximálně dvakrát za týden, nikoliv bezprostředně po sobě následující dny, musel potrestaný spát pouze na pryčně z holých prken. Zostřením trestu byla také tak zvaná samovazba, jež mohla trvat maximálně nepřetržitě čtrnáct dnů, poté musela být přerušena na dobu jednoho měsíce. Posledním zákonným způsobem zostření trestu tuhého vězení byla „temnice“.

Zákon proti zahalečům a tulákům byl využíván soudně, široká oprávnění podle něho měly i správní orgány.¹³ Umožňoval, aby osoby potrestané, mj. tuláci ohrožující majetek občanů, byly po propuštění z výkonu trestu postaveny pod policejní dohled a přitom jim bylo možno zakázat nebo přikázat pobyt na určitém místě nebo v širší lokalitě. Osoby dané pod dohled musely pravidelně informovat správní úřady o své činnosti,

¹¹ Zákon č. 88/1871 ř.z. ze dne 27. července 1871.

¹² Zákon č. 108/1873 ř.z. ze dne 10. května 1873 proti zahalečům a tulákům.

¹³ ČÍŽEK, K.: *Trestní právo policejní*. Praha, 1882, s. 80–82.

o způsobu, kterým si opatřují obživu a s kým se stýkají. Bez dalších formalit mohly také být podrobeny osobní a domovní prohlídce. Za opakovaná porušení omezujících opatření mohly být potrestány tuhým vězením včetně zostření až na dobu jednoho měsíce. Dalším velmi tvrdým opatřením podle tohoto zákona mohlo být umístění tuláků v donucovací pracovně, o čemž rozhodoval již nikoliv správní orgán, ale soud. Délka pobytu v donucovací pracovně nesměla přesáhnout tři roky. O propuštění z ní rozhodoval zemský úřad. Osoby mladší osmnácti let, které jinak splňovaly podmínky pro umístění do donucovacích pracoven, mohly být až do dosažení věku dvaceti let zařazeny do polepšoven pro mladistvé.

I předpis z roku 1873 byl po čase, roku 1885, jako norma postihující tuláctví, dále novelizován, doplněn a zpřísněn. Zavedl ostřejší druh trestu odnětí svobody. Tuláky definoval podobně jako předchozí právní normy. Zákon o donucovacích pracovnách a polepšovacích ústavech¹⁴ se vztahoval na osoby, které se bez zaměstnání potulují, aniž by mohly prokázat, že mají prostředky ke své obživě, a nebo že o ně dovoleným způsobem usilují. Tulák mohl být potrestán tuhým vězením na dobu od jednoho do tří měsíců. Na dobu od osmi dnů do tří měsíců mohl být potrestán tuhým vězením ten, kdo žebral na veřejných místech nebo dům od domu a dovolával se veřejné dobročinnosti ze své zahálčivosti. Trestné bylo také svádění a posílání na žebrotu. Práceschopné osoby mohl bezpečnostní úřad vyzvat, aby prokázaly, že se živí dovoleným způsobem, jinak opět mohly být potrestány tuhým vězením od osmi dnů do tří měsíců. V každé obci, kde byl člověk schopný práce zastižen bez prostředků k výživě, mu mohla být přiměřená práce přikázána za mzdu nebo naturální odměnu. Pokud odmítl, opět riskoval tuhé vězení na dobu až jednoho měsíce. Podobným způsobem zákon z roku 1885 postihoval také ženy živící se prostitucí. Za porušení povinností spojených s policejním dohledem stanovil tento zákon trest tuhého vězení rovněž až na tři měsíce. O potrestání rozhodoval okresní soud, který též mohl nařídít umístění v donucovací pracovně.

Soudní praxi okresních soudů při častém projednávání potulky a žebroty podle zákona z roku 1885 ilustrují ukázky připojené v příloze – protokol o hlavním líčení a rozsudek okresního soudu. Opakující se popis situace u řady případů, které soud projednával, byly už dopředu na protokolu pro usnadnění písařské práce předtištěny včetně odůvodnění rozsudků (v příloze psáno *kurzívou*).

Výsledkem všech návrhů a prováděných přípravných prací k posílení veřejného pořádku v prvních letech republiky bylo zavedení prozatímní evidence cikánského obyvatelstva v ČSR. Mělo ji vést, tj. soustřeďovat konkrétní údaje o osobách, Ústřední četnické pátrací oddělení¹⁵ vytvořené roku 1922 u tzv. Poznávacího úřadu policejního ředitelství v Praze.¹⁶ Hlášení zasílaly jednotlivé četnické stanice. Jako první a nejlépe fungující v tomto směru bylo hodnoceno četnické pracoviště v Kuřimi na Moravě. (Mimo kočovných Cikánů se evidence vztahovala také na brusiče, deštníkáře, obsluhy kolotočů, eskamotéry apod., potulné zloděje a podvodníky.) Rozkazem četnického velitelství pro Moravu z 11. února 1923 byl kuřimské stanici přidělen k evidování pohybu

¹⁴ Zákon č. 89/1885 ř.z. ze dne 24. května 1885.

¹⁵ Roku 1928 bylo přejmenováno na „Ústředí pro evidenci potulných Cikánů“, § 1 vládního nařízení č. 68 Sb. z. a n. ze dne 26. 4. 1928

¹⁶ ERHART, J.: *Rukověť četnictva*. 3. vyd. Nový Bydžov, 1932, s. 145 an.

kočovných Cikánů obvod celé země.¹⁷ Každá podchycená skupina obdržela běžné číslo a každý člen skupiny dostal běžné číslo zlomkové a lístek se základními daty. Evidence jednotlivých osob byla doplňována opisy jejich dřívějších trestů a údaji o pátráních, vyhlášených v Ústředním policejním věstníku, v policejním oznamovateli a v pátracích listech. Směr pohybu podezřelých kočovných skupin s hledanými osobami byl pak zachycen na četnické stanici na pomocné mapě praporky. Na nich bylo vyznačeno číslo kočovné skupiny a datum, kdy označeným místem procházela. Kuřimské zkušenosti se v praxi osvědčily, četnickému oddělení Poznávacího úřadu policejního ředitelství v Praze bylo nařízeno podat návrh na vypracování jednotného evidenčního systému v celém státě.¹⁸

V návaznosti na evidenci potulných Cikánů měl vzniknout seznam všech Cikánů zdržujících se na území Československé republiky. K vypracování soupisu byly nařízeny četnickým stanicím v listopadu 1924 obchůzky, které však pro nadcházející zimní období nemohly být provedeny a úkol byl odložen na rok 1925.

Soupis Cikánů měl být proveden podle návrhu štábního kapitána ministerstva vnitra J. Povondry, který vycházel z nové služební příručky četnictva pro službu pátrací a daktyloskopickou.¹⁹ Seznam měl obsahovat mimo osobních dat zaměstnání, popis osoby, zvláštní tělesná znamení, otisky prstů, dále příslušnost k tlupě (kočovné skupině) a území, na němž se pohybovala. Účelem seznamu bylo usnadnění dohledu nad Cikány a zejména pak urychlení práce četnické pátrací službě při objasňování trestné činnosti Cikánů. Z hlášení o pohybu Cikánů a jiných kočovných tlup byli vyňati „majitelé nezávadných cestovních podniků zábavních“ kolotočů, houpaček, loutkových divadel, cirkusů apod., kteří mají písemné povolení k produkci a dodržují předpisy, nekryjí povolením svůj potulný život a trestnou činnost.²⁰

Při sestavování seznamu za základ sloužila už existující daktyloskopická sbírka policejního ředitelství v Praze podle vládního nařízení z roku 1922,²¹ které přikazovalo daktyloskopovat všechny osoby starší 18 let, pokud byly odsouzeny pro trestný čin a zejména pak odsouzené tuláky, Cikány a osoby páchající soustavně trestnou činnost. Ze seznamu se na základě dožádání od četnických stanic poskytovaly zprávy o jednotlivých Cikánech a celých tlupách.

K doplnění a upřesnění seznamu četnické oddělení u Poznávacího úřadu policejního ředitelství v Praze žádalo četnické stanice, pověřené v jednotlivých zemích evidencí kočovných Cikánů o sdělení dalších údajů. Žádosti zpočátku vyhověly jen stanice v Čechách a ve Slezsku, a to ještě se značnými nepřesnostmi. Např. seznam z Čech vykazoval 579 Cikánů, ale v daktyloskopické sbírce jich bylo podchyceno daleko více.

Soupis všech československých Cikánů byl četnictvem sestaven během měsíce září 1925. Ministerstvo spravedlnosti v té době informovalo v souvislosti s vydáváním zatykačů justiční zprávy, že Ústřední četnické pátrací oddělení vede přes 6000 daktylo-

¹⁷ NEČAS, C.: K diskriminaci Cikánů v buržoasním Československu. In *Sborník prací pedagogické fakulty UJEP v Brně*, svazek 76, ŘSV č. 10, s. 52.

¹⁸ Tamtéž, s. 53

¹⁹ POVONDRA, J. – PINKAS, O.: *Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou*. Kroměříž, 1922.

²⁰ Výnos ministerstva vnitra č. 71715/5 ze dne 19. XI. 1926. *Věstník ministerstva vnitra*, roč. 1926.

²¹ Vládní nařízení č. 198/1922 Sb. z. a n. ze dne 14. 7. 1922, § 38 odst. 2.

skopických záznamů otisků prstů Cikánů a jiných tuláků žijících jako oni. „Při velkém počtu stejných jmen lze podle těchto záznamů snadno zjistiti, o kterého v zatykači uvedeného cikána jde, třeba jeho osobní a rodná data byla jen přibližně uvedena...“²² Ve stanovené lhůtě bylo podchyceno celkem 64 938 Cikánů. Z tohoto počtu připadalo na Čechy 579 osob, na Moravu 1994 osob, na Slezsko 79 osob, na Slovensko 60 315 osob a na Podkarpatskou Rus 94 osob.²³ Sčítání Cikánů bylo vedle uvedených důvodů přípravou na další legislativní úpravu cikánské otázky, k níž došlo v roce 1927.

Koncem dvacátých let byla vyřešena vládní krize a nově ustanovená vláda panské koalice začala realizovat řadu protidemokratických opatření. Jejich součástí byl i zákon o potulných Cikánech. Počátkem roku 1927 došlo hlavně v pravicovém tisku k otevřenému a vyhrocenému tažení proti Cikánům. Podnět k rozpoutání kampaně dalo odhalení jejich delikvence v Moldavě nad Bodvou na východním Slovensku a také loupeže cikánských tlup v jižních Čechách. Soudní proces s moldavskými Cikány probíhal v Košicích: jednalo se při něm o devatenáctičlennou skupinu, která pod vedením Š. Filka několik let loupežně vraždila a byla bez nevyvratitelných důkazů dokonce obviněna z kanibalismu. Na jihu Čech páchala násilnou trestnou činnost pětičlenná skupina J. Vrby. Na její potlačení provedlo ve dnech 23.–29. dubna 1927 četnictvo rozsáhlý zákrok. Při něm se ukázalo, že z celkového počtu 158 podezřelých osob bylo jen 22 Cikánů. O celém případě velmi podrobně informoval veřejnost po dobu od 4. března do 22. května 1927 agrární deník *Venkov*, většinou s tendenčním proticikánským postojem.

Za této situace byla svolána ministerstvem vnitra porada, jíž se zúčastnili zástupci ministerstva spravedlnosti, sociální péče a vnitra včetně zástupců oddělení policejního, četnického a legislativního. Závěrem porady bylo uloženo četnickému oddělení ministerstva vnitra, aby připravilo celostátní razii na Cikány a osoby, které se k nim připojily a provedlo jejich daktyloskopování pro doplnění kriminální evidence.

V proticikánské agitaci v parlamentu pokračovaly na sobě nezávislé interpelace poslanců národně socialistické a agrární strany. Národně socialističtí poslanci poukazovali na zhoršené bezpečnostní poměry v zemi a na řádění Cikánů, které bylo vyvoláno, podle jejich názoru, nedostatečnými platnými předpisy. Požadovali, aby úřady začaly uplatňovat účinná opatření. Navrhovali, aby osoby, vyhýbající se práci, které byly veřejnosti na obtíž, stát umístil do robotáren. Jejich děti měly být svěřeny k výchově zvláštním ústavům.²⁴

Poslanci agrární strany požadovali prozkoumat příčiny zločinnosti Cikánů a rázně zakročit všemi prostředky, které měl stát k dispozici. Navrhovali, aby byly revidovány dosavadní zákony, protože podle jejich mínění nešlo cikánskou otázkou a tuláctví řešit jen prostředky trestního práva, ale i zřízením kolonií pro nucenou práci a zvláštních výchovných ústavů. Bezpečnostní úřady měly co nejpřísněji stíhat tuláctví, kočovný život a zejména potulný způsob života Cikánů. Protože šlo, podle mínění agrárních poslanců, o mimořádné nebezpečí, mělo se použít mimořádných opatření a podle potřeby i stanného práva.²⁵

²² Věstník Ministerstva spravedlnosti č. 10-11/1925, č. 48248.

²³ NEČAS, C.: *Romové včera a dnes*. Olomouc, 1993, s. 39.

²⁴ Interpelace, NS RČS 1925–1929, PS, tisk č. 930, část 2, dostupné z: <http://www.psp.cz>.

²⁵ Tamtéž.

Na obě interpelace odpověděla vláda, že státní správa se snažila až dosud čelit cikánské trýzni různými administrativními opatřeními. Ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti ze strany potulných Cikánů a živilů, které se k nim připojili, nabylo v poslední době vysokého stupně a dosavadní opatření byla nedostatečná. Vláda proto předložila Senátu Národního shromáždění k projednání a schválení návrh zákona o potulných Cikánech. Vláda dále uvedla, že se chystají ještě další zákonné prostředky, kterými mají být doplněny dosavadní předpisy o donucovacích pracovnách a o policejním dohledu i předpisy o použití zbraně orgány bezpečnostní služby a ozbrojenými dozorčími orgány v trestnicích, soudních věznicích, donucovacích pracovnách a polepšovnách. K zdůvodnění širšího použití zbraně uváděla potřebu zvýšené ochrany těchto orgánů.

Vládní návrh zákona o potulných Cikánech a podobných tuláčích²⁶ vycházel z domácích i zahraničních podnětů. Z vnitrostátních to byly zejména některé osvědčené postupy z výnosu vídeňského ministerstva vnitra z roku 1888 č. 14 015 a dále přípravný podkladový materiál z minulých let.

Ze zahraničních podnětů byl v návrhu zákona patrný vzor resp. vliv francouzské zákonné úpravy o provozování potulných zaměstnání a o úpravě cestování kočovníků z 15. července 1912 a z bavorského zákona o potírání Cikánů, tuláků a povalečů z 16. července 1926.

Francouzský zákon nesměřoval pouze proti Cikánům. Podle něho byly za kočovníky považovány všechny osoby bez rozdílu státní příslušnosti potulující se na území Francie, které neměly bydliště ani jiný příbytek i v případě, když měly prostředky k obživě nebo pokud tvrdily, že provozují nějaké zaměstnání. Z tohoto výčtu však byli vyjmuti kočovní řemeslníci, trhovci a nezaměstnaní dělníci, hledající práci. Zákon zaváděl evidenci kočovníků formou antropometrických knížek totožnosti, které se vystavovaly pro každou osobu, starší 13 let. Doklad obsahoval fotografii kočovníka, jeho popis a otisky všech prstů, výčet povinností a kolonky, do nichž se zapisovaly pobyty v obcích. Takto popsaná evidence Cikánů byla bez podstatných změn převzata a uplatněna v československém návrhu zákona o potulných Cikánech v podobě „Cikánské legitimace“.

Bavorský zákon o potírání Cikánů, tuláků a povalečů měl povahu výjimečného opatření proti Cikánům. Jednalo se v podstatě o velmi přísný policejní předpis, který upravoval boj proti „cikánské trýzni“. Zaváděl institut kočovnických listů, úpravu táboření v tlupách na vykázaných místech a další omezení pobytu Cikánů. Také toto řešení bez velkých změn převzal návrh československého zákona.

Ministerstvo vnitra vypracovalo návrh zákona o potulných Cikánech a podobných tuláčích, kde na první místo byla stavěna otázka represe a teprve jako druhořadá prevence. Navrhovaná opatření nebyla většinou formulována ve formě absolutních zákazů či příkazů, neboť vycházela z poznatků praxe o tom, že jsou často neproveditelné (např. naprostý zákaz kočování). Byla tedy většinou formulována jen jako zmocnění pro administrativní úřady, které je mohly uplatnit podle konkrétních okolností.

Návrh zákona byl 20. května 1927 postoupen prezidiu ministerské rady, 28. května schválen vládou a jako vládní návrh²⁷ předložen 31. května 1927 k projednání a schvá-

²⁶ Sněmovní tisk č. 1167, NS RČS 1925–1929, PS, dostupný z: <http://www.psp.cz>.

²⁷ Vládní návrh zákona o potulných cikánech a podobných tuláčích ze dne 15. července 1927, tisk č. 1135, dostupný z: <http://www.psp.cz>.

lení Národním shromáždění. Ústavněprávní výbor zákonodárného sboru jednal o návrhu 21. až 23. června 1927, doplnil osnovu zákona v některých směrech a doporučil ji k přijetí. V Senátu byl vládní návrh projednán a přijat 30. června 1927,²⁸ v Poslanecké sněmovně pak 14. července 1927.²⁹ Vládní návrh zákona byl pak vyhlášen jako zákon ze dne 15. července 1927, pod číslem 117 Sb. z. a n.

Zpráva ústavněprávního výboru Poslanecké sněmovny pro projednání vládního návrhu v Senátě označila jako účel osnovy řešení společensky i politicky velmi palčivé otázky úpravy soužití kočovných Cikánů a jiných potulných živlů mezi ostatním obyvatelstvem republiky. Poukazovala na to, že zvláště obyvatelstvo venkova se cítí ohroženo způsobem života Cikánů, kteří se vyhýbají většímu soustředění trvale bydlících obyvatel ve městech, aby na venkově, kde je méně intenzivní dohled bezpečnostních složek státu, snadněji získávali obživu. Zpráva dále poukázala na růst útočnosti a počtu loupeží případně jiných útoků na majetek pokojného obyvatelstva. I v tomto dokumentu oficiální povahy se hovoří o „cikánské kalamitě“, na kterou dosavadní zákonem upravené prostředky ochrany jsou málo účinné. Odkazovala na recipovaný rakouský zákon z roku 1873 umožňující policejní dohled pro žebrotu a tuláctví, případně na podobnou normu uherského zákonodárství z roku 1913, které však neposkytují dostatečnou možnost potlačování těchto nežádoucích jevů. Zajímavé je dále, že dokonce i snaha o reformu trestního práva směřující k humanizaci a zmírnění represivního dopadu trestní politiky při stanovování výměry trestů a při jejich výkonu byla v této souvislosti označena jako podnět ke zvyšování zločinnosti. Povzbuzuje prý nemístnou humanitou odvahu kriminálních živlů k páchání trestné činnosti proti životu a zdraví nebo proti majetku. Dosavadní předpisy omezující tuláctví prý neměly většinou jako cíl omezit speciální projevy cikánského života a je tudíž nezbytné zvláštní cikánskou otázku nově, důrazněji řešit a „potulný život nutno postupně, avšak energicky omezovati a potlačovati“.³⁰

Základní zásadou předkládané osnovy zákona je poskytnout správním orgánům prostředky k omezování kočovného způsobu života a jeho nežádoucích jevů. Je třeba pokojné obyvatelstvo chránit před útoky na jeho majetek a životy a nelze dopustit, aby smysl zákona nebyl naplněn pro nedostatek finančních prostředků, neboť občanům záleží skutečně na zajištění jejich bezpečnosti, nikoliv jen na přijetí zákona.

Návrh zákona, konstatovala zpráva ústavněprávního výboru, vychází z jistého kompromisu mezi tuláckým způsobem života a jeho odstraněním, s tím, že je předem jisté, že tuláctví nelze zcela vykořenit. Na druhé straně nelze ovšem připustit, aby zcela nepatrná menšina obyvatel, kteří se nechtějí přizpůsobit zásadám mravnosti drtivé většiny ostatních, je ohrožovala na majetku, na životě a porušovala jejich klid. Cílem navrhovaného zákona a jím upravované aktivity správních orgánů musí být pozvolné odstranění tuláckého způsobu života a přivedení jeho nositelů na životní styl spořádaného obyvatelstva státu. Kdo se nepodrobí tomuto cíli toho stát a jeho „společnost občanská nemůže trvale snést mezi sebou jako rovnocenného a rovnoprávného člena společnosti“.³¹ Zásady lidskosti vyžadují humánní přístup nejen ke kritizované menšině, ale též

²⁸ Těšnopisecké zprávy výboru ústavně-právního o usnesení senátu Národního shromáždění republiky Československé, senátní tisk č. 415 a 459, NS RCS 1925–1929, PS, tisk č. 1167, dostupný z: <http://www.psp.cz>.

²⁹ Těšnopisecké zprávy, tisk č. 1167.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž.

ochranu řádné žijících obyvatel před nimi. Je třeba uplatnit v zájmu celku s důslednou odpovědností kázeň.

Pojem „potulní cikáni“, na něž se má zákon vztahovat, není vymezen jen z hlediska rasy, ale týká se i jiných toulavých osob, které žijí cikánským způsobem, ať společně s nimi, nebo samostatně. Netýká se však cikánů všeobecně, nýbrž jen potulných cikánů – což je třeba výslovně zdůraznit. Použití výjimečných opatření proti nim se neřídí rasou ale způsobem života, tedy tuláctvím. Zákon se nemá vztahovat na jednotlivce, nýbrž jen na potulné cikány žijící ve skupinách (tlupách). Na jednotlivě se potulující cikány budou uplatňovány platné zákony o tuláctví, přičemž se počítá se sjednocením úpravy této otázky v souvislosti s probíhající kodifikací trestního práva.

Osnova zákona má tedy zásady preventivní, a to především spočívající v zavedení soupisu a vedení průběžné evidence potulných cikánů, které vedle zákona bude upraveno vládním nařízením. Půjde zejména o antropometrická a daktyloskopická měření, k nimž budou oprávněny bezpečnostní úřady. Dalším preventivním opatřením je zavedení průkazů totožnosti (osobní legitimace), kterými budou obligatorně potulní cikáni vybaveni. Kočování cikánských rodin s povozy a tažnými nebo podobnými zvířaty bude umožněno jen na zvláštní povolení příslušného úřadu. Na něm bude záležet, zda kočování povolí, odmítne nebo lokálně omezí. Preventivním opatřením ke zvýšení bezpečnosti obyvatelstva je též absolutní zákaz držení zbraní, střeliva a podobných prostředků. Kočující a tábořící skupiny nesmějí přesahovat rozměry rodin. Táboření bude možné pouze na místech, které určí příslušný úřad, starosta obce nebo státní policejní úřad. Přitom určitá území mohou být potulným cikánům zcela zakázána. Na území republiky nebude povolen pobyt žádného cizozemského cikána. Preventivní význam má i řada dalších ustanovení, tedy že s ohledem na zdravotní požadavky mohou být cikánské osoby podrobeny lékařským prohlídkám a dalším opatřením, zdravotní kontrolou mohou procházet také zvířata používaná cikánskými skupinami. Velmi závažné opatření návrhu zákona se týká dětí potulných cikánů ve věku do čtrnácti let, o které nemohou potulní cikáni řádně pečovat a zajistit jim potřebnou výchovu. Tyto děti mohou být odebrány a předány do péče rodiny vedoucí řádný život nebo do péče výchovných ústavů, kde mohou být ponechány až do dovršení šestnácti let věku na náklady státu.

Represivní opatření přinášela osnova zákona především ve stanovení trestů za porušení vydaných příkazů a zákazů. Osnova stanovila příslušnost orgánů státu s ohledem na zvláštnosti rozhodování vůči potulnému obyvatelstvu. Tak se tímto předpisem pro rozhodnutí o odnětí dětí a jejich umístění v rodině, resp. ve výchovném ústavu, zavádí příslušnost okresního soudu nebo poručenského úřadu první instance v obvodě, kde byla rodina zadržena. V případě potrestání pro držení zbraní nebo střeliva bude soud povinen vždy nařídit také policejní dohled. V případě potrestání z jiného důvodu může policejní dohled nařídit správní úřad. Náklady spojené s prováděním navrhovaného zákona zejména s prováděním opatření ke zjišťování totožnosti přebírá většinou stát, pokud tyto výlohy přímo neplynou z povinnosti obce v rámci péče o chudé.

Senát Národního shromáždění provedl některé změny a doplňky navrhovaného zákona, pro hladký průběh zjišťování totožnosti osob zahrnul do textu zákaz jednání, kterým by zjišťování totožnosti bylo úmyslně mařeno. Hlášení a vrácení legitimací bylo převedeno na nejbližší četnickou stanici na místo původně navrhovaného správního

úřadu okresní úrovně. Držitelé cikánských legitimací byli povinni též hlásit narození svých dětí. Senát zvýšil dále věkovou hranici dětí pro jejich možné odnětí potulným cikánům z původních čtrnácti let na osmnáct roků věku a dobu, po níž mohou být tyto děti ponechány v ústavech, navrhnul na dosažení jednadvaceti let. Podle názoru Senátu takové opatření „může nejsnáze otázky potulných cikánů zlikvidovati“.³²

V otázce nákladů vzniklých při umisťování cikánských a jim podobných tuláckých dětí Senát zprostil obce povinnosti úhrady. Obce by byly případným náhodným pobyttem cikánů v jejich obvodu zatěžovány velkými výdaji i v případech kdy by se nejednalo o jejich příslušníky. Cikánské legitimace byly osvobozeny od kolkových poplatků.

S navrhovanou osnovou zákona o potulných cikánech, uváděla zpráva dále, neoddělitelně souvisí další vládní osnovy zákonů, a to o zřízení nucených pracovních kolonií a o změnách některých ustanovení trestněprávních předpisů. Předpokládá se také doplnění a změna zákona o četnictvu.

Projednání návrhu zákona v Poslanecké sněmovně a v Senátu bylo bouřlivé a došlo při něm k ostré výměně názorů. Jednotlivé politické strany zaujímaly k návrhu rozdílná stanoviska, ve kterých se ozývaly projevy souhlasu, ale také výhrady a zásadní nesouhlas.

Zpravodajskou funkcí byla jak v Senátu, tak v Poslanecké sněmovně pověřena agrární strana, jmenovitě poslanec dr. Viškovský, který velmi tendenčně charakterizoval Cikány jako strůjce mravní zkázy a nositele všeho zla. Ve svém vystoupení o cikánském obyvatelstvu mimo jiné řekl, že „si musejí uvědomiti, že se octli na rozcestí a že nyní musí se rozhodnouti buď pro to, aby se přizpůsobili životu ostatních vrstev obyvatelstva, jejich civilisaci, jejich názorům normálním, nebo že kola života přejdou přes ně drtivě k dennímu pořadu“.³³

Po něm podpořil návrh zákona zástupce Svazu německých zemědělců poslanec Schubert, který se snažil obhajovat stanovisko, že projednávaný zákon není v rozporu s lidskostí, naopak, že je altruistický. Účel zákona charakterizoval jako nutnou obranu. „Tento kočovný národ musí být ve svém vlastním zájmu donucen ku vzdělanosti anebo alespoň k neškodnosti... Národové, které se nechtěli nebo nemohli přizpůsobit vládnoucím poměrům, vymřeli.“³⁴

V podpoře projednávaného zákona nezůstala pozadu ani německá strana národní, za níž vystoupil v rozpravě poslanec Matzner. Zastával stanoviska, že Cikáni patří zpět do země, odkud přišli.³⁵

S dalšími výhradami proti projednávanému zákonu vystoupil poslanec za československou stranu sociálních demokratů J. Nečas. Upozornil na skutečnost, že projednávaný zákon je vyjíměčný a že je namířen proti určité rase, s ústavou se nesrovnává a ve svém druhu je jedinečným zákonem v Evropě. Dožadoval se některých změn, které však příliš charakter zákona neměnily. Správně však poukázal na nutnost brát v úvahu

³² Viz Sněmovní tisk č. 1167.

³³ Těšnopisecká zpráva výboru ústavně-právního o usnesení senátu (tisk 1135) k vládnímu návrhu (tisk sen. 415 a 459) zákona o potulných cikánech a podobných tulácích (tisk 1167), NS RČS 1925–1929, PS, 101. Schůze, část 5/20 ze dne 14. června 1927, dostupné z: <http://www.psp.cz>.

³⁴ Tamtéž, část 6/20.

³⁵ Interpelace, NS RČS 1925–1929, PS, 101. Schůze, část 7/20 ze dne 14. června 1927, dostupné z: <http://www.psp.cz>.

při řešení cikánské otázky poměry, za nichž Cikáni žili: „žili jako štvaná zvěř, žili vždy jako vydědenci společnosti, jež jimi opovrhovala a jež se k nim jako k lidem nechovála... Nynější stav Cikánů je přirozeným důsledkem jejich dosavadního způsobu života a opovrhování společnosti Cikány. Vydědenci společnosti žijí vždy svým zvláštním způsobem.“³⁶

Německá sociálně demokratická strana označila prostřednictvím své poslankyně I. Kirpalové projednávaný zákon za protiústavní, který byl výsledkem činnosti reakce. Poukázala na rozpory jednotlivých ustanovení projednávaného návrhu zákona a ústavy, zejména pak ustanovení o právech a občanských svobodách, s důrazem na odepření práva Cikánů odvolávat se proti represivním opatřením.³⁷

Důrazný nesouhlas s navrhovaným zákonem, spojený s třídně opozičním stanoviskem k vládě a celému kapitalistickému systému, projevilí komunisté. Polemizovali s agrárními a lidoveckými poslanci. Komunistický poslanec dr. J. Gáti, hovořil o podmínkách a příčinách dosavadního způsobu života Cikánů, poukázal na represivní úlohu státu vůči této skupině obyvatel a žádal jiné řešení vzniklé situace. Navrhovaný zákon označil za reakční podobně jako zákon na ochranu republiky z roku 1923. Poukázal mj. na to, že zákon o potulných Cikánech je namířen vedle Cikánů také proti nezaměstnaným dělníkům, kteří se při hledání práce pohybovali po území republiky. „Po cikánsku žítí znamená v bídě žítí, a jaký je rozdíl mezi práci hledajícím a práce se štítícím, zákon ani jedním slovem nestanoví, což znamená, že přenechává hledání tohoto rozdílu místním úřadům, reakčním duchem naplněných.“³⁸ Poslanec Gáti dále poukázal na část toulavých Cikánů, kteří se stali nebezpečnými pro společnost a proti nimž bylo třeba mocensky zakročit. Nebylo však správné přijímat navrhovaná represivní opatření spočívající v pronásledování, hnání, utiskování osob, které má situaci vyřešit. Návrh zákona zcela opomíjel skutečnost, že drtivá část Cikánů je negramotných a nemohou znát dosavadní ani nově vydávané zákony a nařízení. V duchu komunistické ideologie shrnul dr. Gáti odmítavé stanovisko komunistických poslanců takto: „Prohlašujeme otevřeně – ano, budeme bránit i potulné Cikány, které měšťácká společnost ze sebe vyvrhla, krádežím a vraždám naučila a negrům podobnou kastu z nich udělala, aniž jim poskytla k ‚civilizaci‘ jiných podmínek, než pušku a bodák četníka... Nestrpíme, aby na zbytek národa kočovného byla kálena špina a aby do bezprávného stavu byl uvalen takovým způsobem, že všechna lidská práva, která přece i podle měšťácké ústavy patří každému člověku, byla mu odňata proto, že jeho příslušníci jsou tmavé pleti.“³⁹

Poslanec agrární strany J. Krejčí zpochybňoval argumenty, které dr. Gáti uvedl na obranu Cikánů. V rozporu se zásadami lidskosti podporoval nutnost odebrání dětí Cikánům, jako jediný účinný prostředek, který by zaručil vymýcení zločinnosti mezi Cikány. Navrhoval, odebrané děti umístit do zvláštních ústavů, protože jak bylo patrné z jeho slov, do jiných se nehodily.⁴⁰

Po skončení rozpravy při hlasování byly všechny pozměňovací návrhy zamítnuty a návrh zákona schválen v původní podobě přijaté Senátem.

³⁶ Tamtéž, část 6/20.

³⁷ Tamtéž, část 7/20.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž, část 8/20.

ATTEMPTS TO REGULATE VAGRANCY OF GYPSIES IN THE FIRST TEN YEARS
OF THE CZECHOSLOVAK REPUBLIC

Summary

After the Czechoslovak Republic was constituted, its citizens and self-governing bodies requested that the state institutions restrict the vagrant life particularly of Gypsies. In the first years of the existence of the state, the Ministry of the Interior, through the local police, applied the laws from the monarchy to control and penalize vagrants who were unable to prove the legal way of obtaining their living subsistence. Since 1922 and 1923 the records of Gypsies were collected.

Key words: Gypsies, Gypsy passport, local police, forcible work place, vagrants, prison, expulsion, sluggards, beggars

Klíčová slova: Cikáni, cikánská legitimace, četnictvo, donucovací pracovna, postrk, tuláci, vězení, vyhoštění, zahaleči, žebrota

PŘÍLOHA (DLE ORIGINÁLŮ LISTIN SOA PLZEŇ)

Čís. rejs. 22

Čís. protokol: 64 tr.

Obvinění: Matěj R. a spol.

*Čin trestný přestupek: §1 a 2 zák.
ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z.*

PROTOKOL

sepsaný u c. k. okresního soudu v dne o hlavním přelíčení konaném z příčiny obvinění učiněného od veř. žalobce na Matěje R. a spol. bez vazby – o vazbě vyšetřované – ho pro přestupek § 1 a 2 zák. ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. zák.

Přítomní

.....
c. k. okr. soudce

.....
žalobník veř.

.....
zapisovatel

.....
obžalovaný

Věci, jež k vedení důkazu přineseny do síně zasedací o 2½ hod. odpol.: prohlášeno jest sezení za započaté a věc trestní jest provolaná.

Přelíčení jest veřejné.

Soudce napomenul obžalované k pozornosti, když se bude přednáseti obžaloba a provede přelíčení. Nato přednesla se obžaloba. Soudce dal obžalovaným otázky v § 240 ř. tr. uvedené, na kteréž obžalovaní odpověděli:

Matěj R., 33 r. stár, katolík, svobodný příslušný do okres Selčany, cikán, vícekrát pro potulku trestaný.

Gabriel R., 32 r. stár, katolík, svobodný do (příslušný) okres Pardubice příslušný, cikán, pro potulku vícekrát trestaný.

Anna J., 18 r. stará, katolička, svobodná, do příslušná cikánka, pro potulku vícekrátě trestaná.

Soudce vyslechl potom obžalované stran obvinění na ně učiněné.

Obžalovaní doznávají, že jsou bez poctivé výživy, že nemají také prostředků pro tuto svoji obživu a že se hlavně žebrotou živí.

Po návrhu veřejného žalobce na zákonné potrestání obžalovaných vyneseno bylo přiložený rozsudek, strany o právu odvolacím ponaučeny a protokol tímto skončen a popsán.

Podpisy:

R O Z S U D E K

Jménem Jeho Veličenstva Císaře!

C. k. Okresní soud v uznal k žalobě c. k. stát. zástup. – funkcionáře na Matěje R. z

pro přestupek § 1 a 2 zák. ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z. v přítomnosti veř. žalobce a obžalovaného po hlavním přelíčení dne skončeném k návrhu veř. žalobce na použití zákona takto za právo:

Matěj R., Gabriel R.

jsou vinni přestupkem § 1 a 2 zák. ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z. jehož se dopustili tím, že bez zaměstnání a práce se potulují nemohouce prokázati, že mají prostředků ke své výživě, nebo že jich poctivě nabýti hledí, že na veřejných místech neb dům od domu žebrali, že zahálčivosti dovolávali se veřejné dobročinnosti a odsuzují se dle § 1 a 2 téhož zákona s použitím § 260 k trestu

(vězení v trvání) a sice Matěj R. a Gabriel R. (zostřenému)

Jeden každý k vězení v trvání osmi dnů zostřenému 1 postem a 1 samovazbou a Anna J. vězení 48 hodin zostřeným jedním postem, 1 tmavou komorou

a dle § 389 ř. tr. k náhradě nákladů řízení trestního, které se dle § 391 ř. tr. prohlašují za nedobytné.

Důvody:

Vzhledem k tomu že obžalovaní doznali, že bez zaměstnání a práce se potulují nemohouce prokázati, že mají prostředků ku své výživě, nebo že jich poctivě nabýti hledí, že na veřejných místech neb dům od domu žebrali ze zahálčivosti dovolávali se veřejné dobročinnosti a jelikož toto doznání s obsahem noty ck. četnictva v ze dne č. souhlasí nabyt soudce přesvědčení o vině obžalovaných kterýž to čin zahrnuje v sobě skutkovou povahu přestupku § 1 a 2 zák. ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z.

Trest vyměřen dle § 1 a 2 téhož zák. se zřetelem na přitěžující okolnosti § 263 a polehčující okolnosti § 264 zák. tr. s použitím § 266 tr. ř. (tuhým vězením v trvání) a sice Matěj R. a Gabriel E. jeden každý tuhým vězením v trvání 8 dnů zostřenému 1 postem a 1 samovazbou a Anna J. vězením 48 hodin zostřeným jedním postem, jednou tmavou komorou.

Výrok o náhradě útrat řízení trestního zakládá se v § 389 ř. tr. které dle § 391 ř. tr. prohlášeny byly za nedobytny.

....., dne 189...

Podpisy:

.....
c. k. okr. soudce

.....
zapisovatel